

Maria DUMITRU

**REGIMUL JURIDIC
AL
DOBÂNZII MORATORII**

Universul Juridic

București

-2010-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2010, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
AUTORULUI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE
PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMITRU, MARIA

Regimul juridic al dobânzii moratorii / Maria Dumitru. –
București : Universul Juridic, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-367-9

336.781(498)

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0733.673.555**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

ABREVIERI

alin.	– alineatul
<i>apud</i>	– citat după
art.	– articolul
BCE	– Banca Centrală Europeană
B.G.B.	– Bürgerlichens Gezetzbuch
BNR	– Banca Națională a României
C. civ. (român)	– Codul civil (român)
C. civ. fr.	– Codul civil francez
C. civ. it.	– Codul civil italian
C. com.	– Codul comercial
C. pr. civ.	– Codul de procedură civilă
C. pr. fisc.	– Codul de procedură fiscală
CEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CSJ	– Curtea Supremă de Justiție
dec.	– decizie
Ed.	– Editura
ed.	– ediția
ÎCCJ	– Înalta Curte de Casație și Justiție
LGDJ	– Librairie Générale de Droit et de la Jurisprudence
<i>Idem</i>	– același autor
<i>Infra</i>	– mai jos, mai departe
J. Of.	– Jurnalul Oficial al Uniunii Europene
<i>loc. cit.</i>	– locul citat
M. Of.	– Monitorul Oficial al României, Partea I
N. C. civ.	– Noul Cod civil
Pr. C. pr. civ.	– Proiectul Codului de procedură civilă
nr.	– numărul
<i>op. cit.</i>	– opera citată
O.G.	– Ordonanța Guvernului
O.U.G.	– Ordonanța de Urgență a Guvernului
P.R.	– Pandectele Române

PUF	– Press Universitaire de France
PUAM	– Press Universitaires d'Aix-Marseille
R.D.C.	– Revista de Drept Comercial
R.R.D.A.	– Revista Română de Dreptul Afacerilor
R.T.D. civ.	– Revue trimestrielle de droit civil
S. com.	– secția comercială
S. civ.	– secția civilă
sent.	– sentință
<i>supra</i>	– deasupra, mai sus
t.	– tomul
vol.	– volumul
UE	– Uniunea Europeană
UNIDROIT	– Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat
urm.	– următoarele

PREFAȚĂ

Demersul științific obiectivat în această lucrare are ca subiect o categorie juridică deosebit de importantă în spațiul științei dreptului privat în condițiile sociale și economice actuale și având în vedere trebuințele reale ale circuitului civil. Este vorba de problematica regimului juridic al dobânzii, în speță al dobânzii moratorii, care ocupă un loc aparte între diferitele tipuri de dobânzi.

Autoarea are meritul de a fi cercetat și igienizat un teren plin de zone care, în profunzimea lor, sunt de multă vreme neglijate și neexplorate în suficientă măsură, fie pentru faptul că până de curând – 10-15 ani – nu era imperios necesar, fie din cauza caracterului său tehnic care nu oferă câmp pentru a face speculații ori a construi teorii cu diverse variabile.

Fără îndoială că dobânda moratorie datorată cu titlu de daune-interese, exclusiv în ipoteza neexecutării obligațiilor pecuniare, care se plătesc doar în remiterea de sume de bani, aparține timpului juridic și exprimă valoarea bănească a acestuia. Noul Cod civil, precum și legislația dezvoltatoare acordă o atenție sporită dobânzilor, în general, și dobânzii moratorii, în special. De aceea, încercarea încununată de succes a autoarei, în lipsa unor studii doctrinare profunde și cuprinzătoare în materie, de a elabora o teorie integrală și integrată care să pună în discuție dobânda moratorie, cu formele sale, și să aprofundeze componentele teoretice și practice ale unei construcții de acest fel, indiferent că sunt de drept material sau de drept procesual, este cu atât mai valoroasă pentru literatura noastră juridică.

Desigur că un asemenea demers nu este la îndemâna oricui.

Dobânda și întârzierea, cuvinte care alăturate cuibăresc în căușul diferitelor texte de lege, alcătuiesc un tandem care ascunde multe sinuozități, ce sunt greu de descifrat pentru majoritatea juriștilor, deoarece această uniune este insuficient cunoscută pentru a fi corect diagnosticată și înțeleasă. Cercetarea legăturii indisolubile dintre do-

bânda moratorie și întârziere presupune o excelentă pregătire de specialitate, curaj, răbdare, inteligență și pasiune de adevărat cercetător. Toate aceste calități sunt întrunite în persoana autoarei. Dovada peremptorie a acestei afirmații se află în valoarea studiilor publicate în cele mai prestigioase reviste de specialitate din țara noastră, precum și în conținutul ideatic al lucrării.

Pentru a constitui un răspuns la întrebările legitime pe care autoarea le-a formulat atunci când a propus și argumentat opțiunea sa pentru acest subiect, lucrarea a fost structurată în două titluri.

Titlul I este destinat analizei noțiunii de dobândă moratorie, locului său în ansamblul daunelor-interese, delimitării sale față de alte tipuri de dobânzi și a compatibilității acesteia cu valorismul și operațiunea de indexare a creanțelor pecuniare, precum și cu despăgubirile și penalitățile.

După ce sunt prezentate originea, evoluția dobânzii moratorii și etimologia termenului de dobândă este acordat un spațiu larg definiției dobânzii în general și locului dobânzii moratorii în ansamblul daunelor-interese.

În lipsa unei taxonomii legale a dobânzilor, sunt inventariate mai multe asemenea clasificări, procedându-se corect și înțelept, atunci când se propune ca dobânzile să fie clasificate având în vedere două criterii conjugate, care constau în cauza și funcția acestora, considerându-se că sursa sau izvorul dobânzilor are importanță doar secundară. Având în vedere cele două criterii, se constată că dobânda poate fi: remuneratorie, moratorie, restitutorie, compensatorie și cominatorie.

După analiza fiecărei categorii este pusă în cauză calificarea de către unii autori a dobânzii moratorii, din perspectiva drepturilor reale, ca fiind un fruct civil; autoarea critică cele două soluții diametral opuse: dobânda – întotdeauna fruct civil; dobânda – niciodată fruct civil; opinia sa este una intermediară, în sensul că dobânda este un fruct civil numai atunci când este remuneratorie; în niciun caz o asemenea calificare nu are în vedere, în mod sigur, dobânda reparatorie. În ce ne privește, împărtășim această soluție. Așa cum se arată, din analiza textelor noului Cod civil, se pare că legiuitorul a intenționat ca și dobânda restitutorie să fie consacrată ca fiind un fruct civil.

Imperativul trasării limitelor cercetării a condus către necesitatea delimitării și compatibilizării dobânzii moratorii cu alte instituții. În primul rând s-a procedat la delimitarea dobânzii moratorii față de: dobânda remuneratorie; dobânda compensatorie, în diferitele sale accepțiuni; dobânda restitutorie; clauza penală moratorie. Subliniem, de asemenea, ca reușită abordarea problemei compatibilității dobânzii cu unele mecanisme la care se poate recurge pentru a neutraliza efectele păgubitoare ale fluctuațiilor monetare. Cu argumente convingătoare se susține faptul că dobânda moratorie este pe deplin compatibilă cu valorismul; așadar, datoriile de valoare și dobânda moratorie sunt două tehnici eminentamente complementare. Nu mai puțin interesant este și modul în care se rezolvă chestiunea compatibilității dobânzii legale cu indexarea creanței; admitând o astfel de compatibilitate, se consideră că indexarea poate avea ca obiect și dobânda moratorie legală.

Subsecvent delimitării dobânzii moratorii de mecanismele destinate a neutraliza eroziunea monetară sunt prezentate câteva considerații având ca temă compatibilitatea dobânzii legale moratorii cu alte categorii sau tipuri de daune. Față de discuțiile din doctrină și de practica judiciară oscilantă, se apreciază că, în raport de reglementările legale în vigoare, dobânda legală moratorie, în principiu, nu poate fi suplimentată cu obligarea debitorului la plata despăgubirii judecătorești sau alte tipuri de daune și nici cu penalitățile de întârziere în cazul neexecutării la termen a obligațiilor pecuniare.

Titlul II este consacrat, după cum este firesc și necesar, construcției teoriei generale a dobânzii moratorii.

Analiza debutează cu problematica reparației forfetare a prejudiciului moratoriu și, înainte de toate, se pune în discuție rezolvarea controverselor privitoare la domeniul de aplicare a art. 1088 din Codul civil aflat astăzi în vigoare; controversa este relativă la faptul dacă regimul dobânzii moratorii din acest text de lege este aplicabil și creanțelor bănești extracontractuale; autoarea susține că deși jurisprudența a statuat că acest text are caracter general și se aplică tuturor obligațiilor pecuniare, indiferent de etiologia lor, în realitate el nuanțează doar situația neexecutării obligațiilor monetare de origine contractuală; cu alte cuvinte, dispozițiile art. 1088-1090 C. civ. constituie o aplicare a regulilor răspunderii contractuale la specificul obligațiilor bănești.

Regimul instituit de textul art. 1088 C. civ. prezintă unele elemente de originalitate, în sensul că daunele-interese convenite creditorului sunt invariabile, uniforme, indiferent de valoarea prejudiciului real suferit de creditor, stabilite prin lege (în absența înțelegerii părților) și întotdeauna la nivelul ratei dobânzii legale. Această situație face ca sistemul să fie considerat, pe drept cuvânt, desuet, rigid și criticabil. Pe cale de consecință, este privit și analizat scrupulos și critic, mai ales datorită caracterului său forfetar, având ca reper un prejudiciu moratoriu abstract, fără a se ține seama de prejudiciul concret suferit de creditor. Așa fiind, este subliniată soluția aleasă de redactorii textelor în materie ale Noului Cod Civil, texte care sunt în concordanță cu reglementările comerțului internațional și cu dreptul european al contractelor, în sensul că, deși se păstrează sistemul forfetar, este oferită părților posibilitatea de a stabili rata dobânzii prin acordul lor de voință; și mai mult, creditorul are dreptul de a obține și daune-interese suplimentare, dacă prejudiciul are o valoare reală mai mare.

Apreciem ca deosebit de interesantă analiza creanței de capital și apoi, separat, a creanței de dobândă moratorie, în cadrul căreia, se pune accentul pe independența substanțială și procedurală a creanței de dobândă moratorie în raport cu creanța de capital.

Astfel, din capul locului, se reține că ceea ce particularizează răspunderea contractuală pentru întârzierea în executare este faptul că sumele acordate cu titlu de daune-interese nu înlocuiesc prestația datorată, în cazul obligațiilor pecuniare, sumele de bani care constituie creanța de capital; debitorul este obligat cumulativ să plătească atât datoria de capital, cât și datoria constând în daune-interese moratorii.

Cel mai adesea, literatura de specialitate susține și jurisprudența statuează, implicit sau explicit, că obligația de a plăti dobânda moratorie este accesorie sumei datorate cu titlu de capital. Autoarea însă susține, cu argumente interesante și convingătoare, independența cel puțin relativă, atât substanțial, cât și procesual, a creanței în repararea prejudiciului, implicit a creanței de dobândă moratorie, față de creanța de capital.

Independența este relevată din perspectiva naturii juridice și a obiectului celor două datorii, dar și a condițiilor de fond și de formă ce trebuie îndeplinite pentru realizarea celor două creanțe.

Dobânda moratorie datorată în aplicarea art. 1088 C. civ. se înscrie în răspunderea contractuală generată de neexecutarea unei obligații bănești și are o natură reparatorie. Obiectul ei, ceea ce compensează dobânda moratorie este însăși întârzierea, făcând abstracție de orice alt element, ceea ce este posibil de a se numi „prețul timpului”.

Acestor argumente se adaugă cel al condițiilor de fond, de drept substanțial, necesar a fi întrunite pentru realizarea fiecărei creanțe. Astfel, dacă în ceea ce privește creanța principală, pentru a fi cerută la plată, ea trebuie să fie certă, lichidă și exigibilă, pentru nașterea creanței de dobândă trebuie să existe și să fie probată întârzierea în executarea obligației principale ce întrunește caracteristicile anterioare, iar debitorul contractual să fie pus în întârziere.

Cele două obligații se diferențiază și sub aspect procesual. Este vorba de solicitarea expresă în instanță a fiecăreia dintre creanțe, de formularea unor capete de cerere distincte, la fel cum în dispozitivul hotărârii trebuie să existe mențiuni separate referitoare la soarta fiecăreia dintre aceste datorii.

Ne raliem punctului de vedere al autoarei, cele două creanțe având izvoare diferite; creanța de capital este o obligație contractuală, iar creanța de dobândă moratorie rezultă dintr-o faptă ilicită care constă în încălcarea unei obligații preexistente născută în sarcina debitorului, respectiv întârzierea plății datoriei contractuale; plata creanței de capital înseamnă executarea contractului, iar plata creanței moratorii înseamnă repararea prejudiciului cauzat creditorului prin întârziere; ele se cumulează și niciuna nu o poate înlocui pe cealaltă.

Nu mai puțin importantă este și abordarea în ultimul capitol al lucrării a tehnicii dobânzii moratorii. Indiferent de funcția pe care o îndeplinește, dobânda se stabilește sub formă procentuală anuală asupra creanței de capital. Ea poate fi prevăzută de lege sau stabilită prin acordul părților.

Având în vedere că în prezent clauza contractuală prin care se stabilește de către părți dobânda moratorie este considerată ca fiind o clauză penală, s-a pus problema dacă mutabilitatea ei de către instanța de judecată sau instanța arbitrală este posibilă și admisibilă. Autoarea este de părere, opinie pe care a afirmat-o și în unele dintre studiile sale publicate în revistele de specialitate, că, și *de lege lata*, este și trebuie

admisă reevaluarea judiciară a clauzei penale pentru a putea răspunde naturii sale duale: reparatorie și sancționatorie.

Cercetarea întreprinsă se încheie cu concluzii consistente, în care este sistematizată întreaga problematică a temei, așa cum a fost analizată, întotdeauna critic și constructiv, formulându-se numeroase, întemeiate și bine argumentate propuneri *de lege ferenda*, având ca repere și textele noului Cod civil care necesită unele îndreptări și completări pentru a răspunde mai bine trebuințelor vieții contractuale în țara noastră.

Lucrarea este scrisă într-un stil personal și inconfundabil, în cuprinsul ei putând fi întâlnite pagini încântătoare în raport cu tehnicitatea, ariditatea și austeritatea subiectului, pe nedrept neglijat în spațiul doctrinei juridice. Așa cum spune autoarea, „... departe de a fi o cenușăreasă a dreptului obligațiilor, dobânda moratorie este prințesa care valsează în ringul dreptului privat ...” și, am spune noi, invită și pe alți cercetători să o ia la braț pentru bucuria comună.

Cu bucurie și răspundere, apreciem că ne găsim în prezența unei lucrări cu un subiect interesant și deosebit de util, având o valoare științifică subliniată și indiscutabilă. Ea reprezintă o contribuție decisivă la clarificarea regimului juridic al dobânzii moratorii, motiv pentru care o recomandăm tuturor teoreticienilor și practicienilor implicați în scena juridică a dreptului privat.

1 iulie 2010
Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Liviu Pop

LIMINARII

1. De-a lungul timpului, teoria generală a obligațiilor s-a schimbat puțin doar în aparență, evoluția – ca lege fundamentală a dreptului – punându-și amprenta și în această materie, din necesitatea de a adapta regula de drept realităților sociale.

Dacă principiile generale ce guvernează obligațiile se caracterizează printr-o relativă stabilitate, în schimb, la nivelul unor instituții importante din cadrul acestora – cum este și cazul răspunderii civile –, modificările sunt substanțiale și ușor de sesizat. Codul civil consacră în această materie regula potrivit căreia întotdeauna creditorul are dreptul de a primi îndeplinirea exactă a obligației, în caz contrar având dreptul la daune. Dacă principiul a rămas același, nicăieri altundeva decât în cadrul instituției „dezdăunărilor” nu poate fi observată cu mai multă claritate influența pe care evoluția fenomenului economico-social a exercitat-o asupra materiei obligațiilor.

Din vasta problematică a dezdăunărilor și, implicit, a răspunderii civile, lucrarea de față își propune să analizeze doar ipoteza neexecutării obligațiilor bănești contractuale, adică doar regimul juridic al dobânzii cu titlul de daune pentru neexecutarea obligațiilor pecuniare. Altfel spus, regimul juridic al dobânzii moratorii.

2. De ce dobânda moratorie, care, cel puțin la prima vedere, pare a fi mai mult o chestiune inginerască, de realizare a unui calcul matematic decât temă a unei cercetări juridice? Ce poate fi interesant în a analiza dobânda moratorie – o noțiune care ține mai mult de „bucătăria tehnică” decât de un mare drept¹? O chestiune care, cel puțin în aparență, nu are nimic grandios, care nu dă posibilitatea de a face speculații, de a genera interpretări; o chestiune considerată a fi de mai mică importanță pentru că ea, dobânda moratorie, se află în legătură cu

¹ G. Viney, P. Jourdain, *Traité de droit civil. Les effets de la responsabilité*, 2ème éd., LGDJ, Paris, 2001, nr. 334, p. 599.

o creanță principală fără de care nu ar putea exista. Cu alte cuvinte: o „cenușăreasă” a dreptului obligațiilor.

3. Ce ar fi de comentat pe marginea unei relații la fel de veche ca și dreptul, recunoscută și necontrovertată, așa cum este parteneriatul dobândă – întârziere?

Nu trebuie însă să uităm că uniunile aparent calme și solide care par a fi trecut proba timpului ascund de multe ori relații furtunoase. Afirmația ne poate duce cu gândul mai întâi la domeniul relațiilor de familie, la raporturile dintre soți; dar ea este valabilă în toate domeniile vieții: social, economic, dar și juridic.

Vechiul parteneriat dintre dobândă și întârziere nu pare, cel puțin la prima vedere, a intra în categoria celor care ar ascunde disensiuni și ar putea genera în divorț. În cele ce urmează, vom încerca să observăm dacă, la o cercetare mai aprofundată, relația dintre cei doi actori principali implicați în această scenă juridică – dobânda și întârzierea –, se dovedește a fi, într-adevăr, netedă și fără dificultăți.

4. Apărută din nevoile schimburilor economice, dobânda a avut o existență normală la început: dreptul roman recunoștea dobânda atât cu titlu de reparație a unui prejudiciu, cât și ca remunerație a capitalului.

Adolescența sa a fost dificilă însă, întrucât biserica a considerat perceperea dobânzii ca „preț al banilor sau al timpului” ca fiind contrară principiilor religioase. Astfel, dobânda remuneratorie a fost interzisă, situație ce s-a menținut până în secolul al XIX-lea, până la adoptarea Codurilor civile moderne care au repus dobânda în drepturile ei, recunoscând atât dobânda remuneratorie, cât și pe cea moratorie. Principiile dreptului roman în legătură cu instituția dobânzii se reiau în mare parte, șlefuite de propunerile doctrinarilor din secolele XV-XVI și adaptate realităților economice și sociale din secolul al XIX-lea.

Ulterior, s-a discutat că în Codul civil nu este consacrat un singur tip de dobândă: dobânda este moratorie și remuneratorie, dar poate fi și compensatorie și restitutorie. Și atunci care dintre acestea se află într-o legătură indisolubilă cu timpul? Există sau nu o relație exclusivă între timp și una dintre ele? Poate fi acuzată întârzierea că nu a fost fidelă dobânzii moratorii și interacționează cu dobânda compensatorie sau restitutorie?

5. Altădată, ca și acum, întârzierea era considerată apanajul artiștilor și privită cu îngăduință în domeniul artelor. Juriștii, însă, au avut și au o viziune mai puțin boemă asupra întârzierii.

Mai mult, timpul juridic diferă de timpul general, iar din perspectivă juridică, chiar timpul juridic are mai multe ipostaze – „este un timp plural”¹: există un timp al dreptului substanțial și un timp al dreptului procesual, un timp al dreptului civil și altul al dreptului comercial.

Varietatea situațiilor cărora li se aplică dispozițiile referitoare la dobânda moratorie relevă diferite maniere în care poate fi utilizat, juridic, timpul. În acest context, ne-am putea gândi că dobânda moratorie nu reflectă întotdeauna timpul pe care se sprijină răspunderea debitorului unei sume de bani și al cărui cost se cuantifică după regulile clasice cuprinse în dispoziții legale, sub forma dobânzii moratorii; că unul este costul timpului comercial și altul costul timpului civil; că timpul juridic al procedurilor judiciare are un cost pentru părți, independent de cheltuielile efectuate de acestea pentru inițierea și desfășurarea procedurilor judiciare²; că există un timp al restituirilor și al repunerilor în situația anterioară a părților, al cărui cost nu poate fi cuantificat printr-o formulă matematică deoarece este caracterizat de incertitudine.

Întârzierea în executarea unei obligații generează, cu întrunirea anumitor condiții, acordarea de daune-interese moratorii creditorului

¹ F. Gréau, *Recherche sur les intérêts moratoires*, Defrénois, Paris, 2006, nr. 10, p. 14.

² Existența unui timp procedural, care trebuie să fi rezonabil și a cărui nerespectare este sancționată, este relevantă de dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului. Art. 6, care reglementează dreptul la un proces echitabil, instituie printre garanțiile conferite titularului dreptului la un proces echitabil pe aceea de desfășurare a procedurilor într-un timp rezonabil. Nerespectarea dreptului la un proces echitabil, inclusiv la desfășurarea lui într-un termen rezonabil, poate atrage sancțiuni sub forma daunelor. Costurile tipului procedural ar putea fi cuantificate sub forma dobânzii moratorii și suportate după reguli similare celor referitoare la cheltuielile de judecată. A se vedea: CERCRID – Centre de Recherches Critiques sur le Droit – *La prise en compte par le droit du coût de la durée du procès. Les intérêts de retard dans le procès civil*, sous la direction de P. Ancel et Ch. Bérroujon, Université J. Monet, Saint-Etienne, 1999; P. Ancel, M. Cottin, *Le coût de la durée du procès pour les parties: les intérêts de retard dans le procès civil*, Rev. Intern. Dr. Economique, 1999, p. 238 apud F. Gréau, *op. cit.*, nota de subsol nr. 16, p. 3.

căruia neexecutarea la timp i-a cauzat un prejudiciu. Cum, în materia obligațiilor bănești, dobânda reprezintă măsura valorii timpului, apare ca firească și fără probleme coabitarea dintre dobândă și timp.

6. Dacă la o primă vedere uniunea dintre întârziere și dobândă este idilică, la o cercetare mai atentă se observă că sub calmul aparent mocnesc convulsii.

Senzația de calm este datorată și faptului că până în prezent, după știința noastră, cel puțin în România, nu există lucrări destinate a trata monografic, în profunzime, această comuniune cu diversele sale aspecte: fie există cercetări destinate dobânzii în general, fie ele tratează doar anumite aspecte ale dobânzii. Lipsa studiilor doctrinare și-a lăsat amprenta și asupra hotărârilor organelor jurisdicționale. Neexistând controverse, ci numai un confortabil consensus, instanțele s-au mulțumit a relua vechile soluții. Lacunele analizei teoretice conduc la o imagine eronată asupra dobânzii moratorii și la menținerea unor soluții jurisprudențiale regretabile, adeseori contradictorii, care se sprijină pe argumente fragile.

7. Sub aparenta tehnicitate și austeritate se găsește o instituție fascinantă – dobânda moratorie – care merită toată atenția noastră. Pledăm pentru prezentarea acestei instituții cu toate fațetele și implicațiile ei, cu legăturile cu alte instituții ale dreptului privat, iar pleoara noastră nu este nici pe departe doar de complezență.

Instituția răspunderii ocupă locul central în cadrul teoriei generale a obligațiilor, iar dobânda moratorie reprezintă o componentă importantă în sistemul daunelor-interese.

Cazuistica bogată referitoare la dobânda moratorie, în pofida faptului că aspectul inovator al soluțiilor jurisprudențiale lasă de dorit, recomandă cercetarea amănunțită a acestei instituții.

Modificările legislative vizate de Noul Cod civil¹ referitoare la dobândă, în general, și la dobânda moratorie, în particular, dovadă a interesului legiuitorului, îndeamnă la a ne apleca asupra studiului

¹ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, denumită în continuare *Noul Cod civil*, care va intra în vigoare, potrivit art. 2664 N. C. civ., „la data care va fi stabilită în legea pentru punerea în aplicare a acestuia. În termen de 12 luni de la data publicării prezentului Cod civil, Guvernul va supune Parlamentului spre adoptare proiectul de lege pentru punerea în aplicare a Codului civil”.

dobânzii. Existența în afara Codului civil a numeroase texte care tratează direct sau indirect dobânda moratorie, al căror recensământ exhaustiv este foarte dificil, poate constitui un obstacol în analiza unitară a dobânzii moratorii.

Alt argument ar fi lipsa unei teorii generale a dobânzii moratorii. S-au analizat situații particulare sau aspecte care relevă, într-adevăr, partea tehnică, mai austeră a dobânzii: valoarea ratei dobânzii, momentul de la care începe să curgă, modul de calcul etc. Nu a fost elaborată o teorie generală care să pună în discuție, de exemplu, dacă dobânda moratorie poate îmbrăca mai multe forme, care ar fi acestea și pe ce fundament s-ar întemeia, o teorie care să aprofundeze aspectele teoretice și practice, de drept material și/sau de drept procesual, ce țin de dobânda moratorie și care, astfel, să-i releve cititorului frumusețea acestei instituții, deschizându-i apetitul pentru cercetarea dobânzii moratorii.

Utilitatea cercetării dobânzii moratorii apare mai evidentă dacă luăm în considerare că interesul juriștilor pentru această problemă este invers proporțional cu importanța sa practică.

8. Aspectele interesante și care nu au fost tratate, sau care au fost tratate elisiv, sunt multe. Iată câteva dintre ele, care constituie totodată repere de bază ale demersului nostru în încercarea de a realiza o prezentare de ansamblu a dobânzii moratorii.

În prima parte a cercetării vom identifica dobânda moratorie și o vom delimita de instituțiile învecinate, după care vom încerca să elaborăm o teorie generală a dobânzii moratorii, pentru ca în partea finală să prezentăm aspecte ce țin de organizarea și disciplina dobânzii moratorii, aspecte de natură mai mult tehnică.

Înțelegerea unei instituții nu poate fi deplină în absența cunoașterii istoricului ei. Prezentarea originii și evoluției dobânzii moratorii ne va ajuta să înțelegem sensul exact al acestei noțiuni.

Odată lămurit traseul pe care dobânda moratorie l-a avut de-a lungul timpului, vom încerca să o definim, să stabilim rolul ei în sistemul daunelor-interese și să îi determinăm sfera de cuprindere. Demersul, facil la prima vedere, este îngreunat de existența unor creațe bănești care nu prezintă întocmai caracteristicile creațe de dispozițiile art. 1088 C. civ. și pe care practica și doctrina le asimilează de cele mai multe ori daunelor-interese, mai precis dobânzii moratorii.

Instituția răspunderii este considerată cheia de boltă a întregului sistem al obligațiilor. Departe de noi gândul de a nega rolul important pe care îl are răspunderea civilă în cadrul teoriei generale a obligațiilor. Dar nu se poate să nu observăm că uneori se face apel la această instituție, și aici avem în vedere mai ales utilizarea art. 1088 C. civ., chiar și în situații în care nu sunt întrunite condițiile răspunderii civile. Aplicarea dispozițiilor art. 1088 C. civ. când este vorba de dobânda unei sume de bani ce trebuie plătită, este realizată din considerente de comoditate, de absență a unor studii doctrinare asupra naturii dobânzilor și cauzelor generatoare ale acestora, de lipsa de timp a judecătorilor, reflectată în simpla mulțumire de a relua soluțiile vechi, devenite tradiționale, dar și de absența unor dispoziții legale care să reglementeze situațiile, oarecum particulare, pe care le avem în vedere.

Din dorința de a delimita dobânda moratorie de alte tipuri de dobânzi produse de creanțele bănești, de a-i contura specificitatea în raport cu alte dobânzi, ne-am propus să încercăm să prezentăm succint aceste cazuri.

O situație este a dobânzii produse de creanțele bănești stabilite pe cale judiciară, adică de creanțele care sunt pecuniare doar *in solutione*, nu și *in obligatione*. Cel puțin prin prisma frecvenței cu care se întâlnește în practică, nu este lipsită de interes nici ipoteza în care, în urma unei proceduri judiciare, are loc desființarea unui act juridic sau a unei hotărâri judecătorești executate ce are drept consecință repunerea părților în situația anterioară. Discuții apar și în legătură cu dobânda generată de operațiunile de stabilire a masei succesoriale și de procedura de partaj judiciar. Și pentru ca prezentarea formelor dobânzii să fie completă, sumar, ne vom opri și asupra dobânzii remuneratorii.

Vom observa că aceste dobânzi prezintă o serie de particularități care le diferențiază de dobânda moratorie cu titlu de daune-interese, datorată pentru întârzierea în plata unei sume de bani exigibile, întârziere imputabilă debitorului.

În același context, vom încerca să facem aprecieri asupra delimitării, dar și a compatibilității dobânzii moratorii cu valorismul și indexarea, datoriei de dobândă cu datoria de valoare, dar și cu clauza penală moratorie.

Odată delimitată exact dobânda moratorie, vom încerca să analizăm fundamentul acesteia și al sistemului forfetar instituit de Codul civil pentru cuantificarea daunelor-interese moratorii.

Potrivit art. 1088 alin. (1) C. civ., creditorul unei sume de bani poate solicita cu titlu de daune-interese, pentru întârzierea în executarea obligației, doar dobânda legală. Această excepție de la principiul reparării integrale a prejudiciului, așa cum a fost catalogată de o parte a doctrinei¹, a fost fundamentată pe necesitatea înlăturării dificultăților de evaluare a prejudiciului de către instanța de judecată. Motivat de faptul că obligațiile bănești apar în cvasimajoritatea raporturilor juridice contractuale ca și contraprestație a executării unei alte obligații, oricare i-ar fi denumirea, că situațiile în care apare întârzierea în executarea plății unei sume de bani sunt dintre cele mai diverse și foarte frecvente, că efectele concrete ale neîndeplinirii la termen a obligației bănești sunt prea variate și greu de cuantificat, astfel încât elementul de subiectivism impregnat de instanță ar fi prea mare, s-a recurs la stabilirea forfetară a daunelor-interese moratorii la nivelul dobânzii legale, în afara oricărei evaluări *in concreto* a prejudiciului. Fundamentul unei asemenea restricții, dar și actualitatea și oportunitatea ei în condițiile reglementărilor speciale din materia obligațiilor comerciale și mai ales ale Noului Cod civil vor constitui subiect al expunerii.

Pentru a depăși dificultățile tradiționale și în scopul realizării unui ansamblu armonios care să ofere o imagine completă și soluții asupra problematicii dobânzii moratorii, vom prezenta în mod distinct cele două creanțe-datorii implicate: creanța-datorie de capital (principală) generatoare de dobândă moratorie și creanța-datorie de dobândă moratorie. Nu ne vom limita doar la analiza condițiilor impuse creanței de capital de art. 1088 C. civ. pentru a genera dobândă moratorie, ci vom afirma și vom încerca să argumentăm independența datoriei de dobândă moratorie față de datoria principală, independență care se relevă atât în privința naturii juridice, cât și pe tărâmul condițiilor de fond și al celor procesuale necesar a fi întrunite pentru obținerea efectivă de către creditor a dobânzii moratorii.

¹ G. Viney, P. Jourdain, *op. cit.*, nr. 319, p. 580.

Partea finală a demersului nostru vizează organizarea și disciplina dobânzii moratorii, cuprinzând, cu precădere, aspecte de ordin tehnic. Vom încerca să prezentăm, *de lege lata*, modul în care se stabilește rata dobânzii moratorii și valoarea acesteia, condițiile de formă și de fond pe care trebuie să le respecte dobânda, restricțiile care îi sunt impuse. În acest context vom cerceta posibilitatea instanței de a interveni în înțelegerea părților și de a modifica rata convențională a dobânzii moratorii, limitele intervenției și modul efectiv de exercitare a acestei prerogative.

Întregul demers juridic l-am realizat, așa cum era firesc, ținând seama de legislația în vigoare la momentul efectuării lui. Nu ne-am putut însă limita doar la atât. Cercetarea noastră, care nu are pretenția de a fi completă, ar fi fost văduvită însă de aspecte importante dacă nu am fi comentat anumite acte normative în prezent abrogate, dar încă folosite de părți și de instanța de judecată, sau dacă nu am fi prezentat noua viziune a legiuitorului român asupra dobânzii moratorii, așa cum este conturată de Noul Cod civil.

În principal, este vorba de Legea nr. 469/2002 privind întărirea disciplinei contractuale, abrogată la data de 3 iulie 2009¹. Motivul este unul simplu. Organele de jurisdicție sunt investite cu numeroase cereri de soluționare a unor litigii izvorând din contracte încheiate cât timp Legea nr. 469/2002 a fost în vigoare și care vor aplica, în hotărârile ce le vor pronunța, dispozițiile actului normativ amintit. De asemenea, multe dintre contractele încheiate sub imperiul acestei legi mai produc încă efecte, sunt în curs de executare și sunt susceptibile de a genera contencios comercial. Cum actul juridic, în general, și efectele acestuia, în particular, sunt guvernate de legea în vigoare la data încheierii lui, am considerat oportun să prezentăm acele aspecte din Legea nr. 469/2002 care au legătură cu instituția dobânzii moratorii.

Prin prisma interesului pe care îl suscită pentru teoreticieni și practicieni o nouă reglementare, cu șanse apreciabile de a intra în

¹ Legea nr. 469/2002 privind unele măsuri pentru întărirea disciplinei contractuale, publicată în M. Of. nr. 529 din 19 iulie 2002, modificată prin O.U.G. nr. 112/2002, publicată în M. Of. nr. 704 din 26 septembrie 2002, modificată prin Legea nr. 416/2006, publicată în M. Of. nr. 946 din 23 noiembrie 2006, abrogată prin Legea nr. 246/2009, publicată în M. Of. nr. 450 din 30 iunie 2009.

vigoare în această formă, cu plusurile, dar și cu minusurile ei, ni s-a părut util să prezentăm instituția dobânzii moratorii și așa cum se găsește în conținutul Noului Cod civil.

Toate acestea se doresc ca argumente într-o pledoarie pentru bogăția și interesul temei alese.

9. Dacă uniunea dintre dobândă și întârziere ascunde numeroase meandre și generează dificultăți, este și pentru că nu o cunoaștem suficient și profund pentru a o înțelege. Paradoxal, se tinde a se uita că dobânda moratorie reglementată de art. 1088 C. civ. și de sateliții săi, art. 1089 C. civ. și art. 1090 C. civ., este fondată pe răspunderea debitorului, extinzându-i-se aplicarea și la situații care exced sferei sale firești de incidență, adică asupra dobânzii remuneratorii, dobânzii restitutorii sau compensatorii. În prezent, asistăm la transformarea regimului juridic al dobânzii moratorii într-un regim juridic al dobânzii legale care transcende dualității răspundere delictuală – răspundere contractuală. Art. 1088 C. civ. se aplică, pe de o parte, întârzierii în executarea oricărei creanțe bănești, indiferent care i-ar fi originea, iar pe de altă parte, ori de câte ori o creanță bănească este producătoare de dobândă, oricare care ar fi caracteristicile creanței sau motivul pentru care aceasta produce dobândă.

De aceea nu vom începe cercetarea propriu-zisă fără a contura limitele demersului nostru: vom viza doar obligațiile bănești care dintotdeauna au fost pecuniare. Ne vom limita doar la obligațiile care la originea lor figurau în expresie monetară. Le vom exclude pe cele care reprezintă „o traducere” într-un echivalent bănesc a unei obligații inițial nepecuniare. Vom avea în vedere toate prestațiile pecuniare contractuale contrapartidă a executării altor prestații, oricare ar fi denumirea lor. Pe scurt: obligații bănești de natură contractuală de la origine monetare.

Restricția ne este impusă chiar de lege. Astfel, așa cum însuși art. 1088 alin. (1) C. civ. stabilește, el se aplică doar „*la obligațiile care au de obiect o suma oarecare*”, dispoziție care este interpretată în sensul că se aplică doar datoriiilor în bani, nu și obligațiilor reductibile la bani.

Aceasta nu ne va împiedica să prezentăm modul în care am ajuns să ne formăm această convingere, precum și punctul de vedere contrar, însoțit de pledoaria susținătorilor lui.

Tangențial, demersul nostru se va îndrepta și spre creanțele bănești judiciare, adică spre cele care reclamă în mod necesar intervenția instanței pentru a le stabili existența, întinderea și/sau exigibilitatea; spre creanțele bănești care își au sursa într-o operațiune de restituire, de repunere în situația anterioară ca urmare a desființării unui act juridic sau a unei hotărâri judecătorești executate; spre creanțele bănești care sunt generate de o operațiune de stabilire a masei successorale și de procedura partajului. Analiza acestor creanțe, altele decât creanțele contractuale bănești *in obligatione*, va fi limitată doar la atingerea scopului prezentului demers: cercetarea regimului juridic al dobânzii moratorii. Ea va viza doar aspecte necesare delimitării dobânzii produse de aceste tipuri de creanțe de dobânda moratorie, adică de dobânda cauzată de întârzierea culpabilă în executarea unei obligații bănești.